

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.145
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри початкової освіти та
освітніх інновацій
Цюняк Оксані Петрівні
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти **Тетяни Володимирівни Потапчук** на дисертаційну роботу **Сороколіти Ольги Володимирівни** «Педагогічні умови підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність дисертаційної роботи. Обрана тема дослідження є на часі з огляду на глобалізаційні процеси, радикальні зміни у соціальних системах, економічну та демографічну нестабільність перших десятиліть ХХІ століття, що формують перед сучасною наукою комплекс проблем, які вимагають термінового розв'язання у найближчому майбутньому.

Як показує український та світовий досвід, інтегроване навчання у початковій та середній школі здатне забезпечити навички цілісного та багатоаспектного сприйняття предмета, здатність асоціативного бачення об'єкта чи ситуації, вміння аналітичної та синтетичної інтерпретації об'єкта вивчення, здатність конструктивного підходу (з елементами реконструкції) до різних об'єктів, предметів та ін..

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми «Підготовка майбутніх фахівців в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору» (2019 – 2029 рр., номер державної реєстрації: 01101U00158), яка реалізується на кафедрі початкової освіти та освітніх інновацій Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, і науково-дослідної теми «Забезпечення якості надання освітніх послуг закладом вищої освіти: управлінсько-організаційний, методичний, економічний аспекти» (2018 – 2027 рр., номер державної реєстрації № 0118U004074), яка виконується на кафедрі соціальної педагогіки та соціальної роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №9 від 26 жовтня 2021 року).

Наукова новизна роботи та достовірність отриманих результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна роботи не викликає сумнівів та зумовлена поставленими завданнями та результатами їх розв'язання. Зокрема, у дисертації вперше:

- запропоновано авторське тлумачення понять «підготовка фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі», «інтегративна компетентність майбутнього фахового молодшого бакалавра з початкової освіти», «готовність фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі»;

- систематизовано й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів;

- спроектовано й експериментально-перевірено організаційно-функціональну модель підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі;

уточнено: місце та значення освітньо-професійного рівня «фаховий молодший бакалавр» у вітчизняній системі професійної підготовки;

удосконалено: інструменти навчання для підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження інтеграції в освітній процес; критерії, показники й рівні оцінки ефективності підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі;

набули подальшого розвитку: засоби, форми й методи освітньої діяльності з метою формування готовності майбутніх учителів до організації освітнього процесу в початковій школі на основі інтегративного підходу.

Теоретичне значення результатів дисертації полягає у розкритті сутності проблеми, формулювання мети, завдань, об'єкта, предмета дослідження, аналіз теорії та практики професійної підготовки фахових молодших бакалаврів, розробці теоретико-методологічних основ підготовки майбутніх учителів початкової школи до викладання інтегрованих курсів.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали дослідження, узагальнення, висновки здійсненої розвідки, можуть бути застосовані в закладах фахової передвищої освіти під час розробки освітніх програм і навчальних планів підготовки вчителів початкових класів; з метою уточнення навчальних програм для різних освітніх рівнів; для розробки адаптативних курсів і програм з урахуванням соціальної, етнічної, регіональної, географічної специфіки адресної аудиторії; для процесу перекваліфікації та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; під час самоосвіти й фахового самовдосконалення вчителів; в укладанні підручників, посібників, дидактичних матеріалів, методичних рекомендацій як для вчителів початкових шкіл, так і для системи підготовки професійних педагогічних кадрів у межах закладів вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Завдяки ґрунтовному опрацюванню багатоаспектної джерельної бази, системному аналізу теоретичного та науково методичного матеріалу дисертантці вдалося досягти високого ступеня обґрунтованості й достовірності результатів дослідження. Висновки докладно висвітлюють етапи й результати вирішення поставлених завдань, спрямованих на досягненні мети наукового дослідження, яка

забезпечувалася шляхом комплексного використання загальних наукових методів.

Характеристика основних положень роботи. Структура дисертаційної роботи складається зі вступу трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 339 сторінок, з них основного тексту 186 сторінок. Робота містить 30 таблиць, 20 рисунків, 30 додатків на 96 сторінках. Список використаних джерел налічує 309 найменувань, з яких 34 – іноземними мовами.

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми дослідження. У вступі чітко визначено мету, завдання, предмет, об'єкт, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, подано відомості щодо апробації отриманих результатів. Аналіз наукового апарату дисертаційної роботи засвідчує його теоретико методологічну обґрунтованість, коректність і достатність.

У першому розділі **«Теоретичні основи підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі»** розкрито розвиток інтеграційних процесів в освіті та впровадження інтегрованих курсів у навчання молодших школярів, подано теоретичні основи підготовки фахових молодших бакалаврів; розкрито теоретико-інноваційні основи формування інтегративної компетентності у фахових молодших бакалаврів. На основі аналізу філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури досліджено стан вивчення проблеми підготовки майбутнього вчителя початкової школи, зокрема фахового молодшого бакалавра початкової освіти, до викладання інтегрованих курсів. Запропоновано авторське тлумачення таких основних понять, як «інтегративна компетентність фахового молодшого бакалавра з початкової освіти», «підготовка фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі», «готовність фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі».

Авторкою охарактеризовано інтегративну компетентність фахового молодшого бакалавра з початкової освіти як здатність системно поєднувати

знання, поняття, методи з різних освітніх галузей у єдиний навчальний процес з метою формування в молодших школярів цілісного уявлення про світ, міжпредметних зв'язків і життєвих орієнтирів; здійснювати проєктування, реалізацію й рефлексію інтегрованого навчання, враховуючи вікові особливості дітей, освітні потреби й використовуючи сучасні освітні технології. Зазначено, що підготовка фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі розглядається як системний процес, що здійснюється в закладах фахової передвищої освіти при підготовці фахівців за освітньо-професійними програмами зі спеціальності 013 Початкова освіта з урахуванням сучасних інформаційно-інноваційних технологій навчання й орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної використовувати міжпредметні зв'язки, інтеграцію змісту різних освітніх галузей у навчанні учнів.

Дисертанткою зазначено, що результат підготовки фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі визначається через готовність фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі, що є інтегративною властивістю особистості, яка виявляється в наявності сформованої відповідної сукупності компетентностей, зокрема інтегративної, що дозволять йому за допомогою застосування інноваційних педагогічних технологій ефективно реалізувати інтегративний підхід у навчально-виховному процесі початкової школи.

У другому розділі **«Науково-методичні засади підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі»** здобувачкою з'ясовано, що підготовка фахового молодшого бакалавра передбачає якісну практичну складову й можливість продовжувати набувати знання на вищому рівні освіти. Обґрунтовано, що формування навичок світопізнання молодших школярів на задекларованому в Концепції «Нової української школи» інтеграційному підході слугує методологічною й методичною основами підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Авторкою охарактеризовано критеріально-рівневу структуру готовності фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій

школі. За результатами аналізу науково-педагогічної літератури виокремлено й описано компоненти (мотиваційно-ціннісний, знаннєво-когнітивний, діяльнісно-практичний), критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), показники й рівні (низький, середній, високий) професійної підготовки фахового молодшого бакалавра до викладання інтегрованих курсів у початковій школі.

Заслуговує на увагу, розроблена організаційно-функціональна модель підготовки фахового молодшого бакалавра, майбутнього вчителя початкової школи, до викладання інтегрованих курсів у закладі фахової передвищої освіти, що містить три взаємопов'язані блоки: методологічно-цільовий; змістово-організаційний; діагностико-результативний.

У третьому розділі **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі»** здобувачкою обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність визначених педагогічних умов підготовки фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі (цілісність і системність підготовки майбутніх учителів початкової школи із застосуванням інтегрованого підходу в освітньому процесі закладу фахової передвищої освіти; використання інноваційних методик і технологій у теоретичній підготовці майбутніх фахівців та ефективна організація практичного навчання з можливістю реалізації набутих знань про інтеграцію в освіті; формування професійної самосвідомості майбутніх педагогів за підтримки й менторства викладачів і провідних учителів-методистів).

Представлено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи. З'ясовано, що на контрольному етапі педагогічного експерименту в експериментальній групі порівняно з контрольною групою респондентів зафіксовано суттєві позитивні зміни: здобувачі освіти з експериментальної групи вдвічі частіше демонстрували високий рівень підготовки за всіма критеріями; середній рівень в обох групах виявлявся майже з однаковою частотою (у середньому відмінність 5% з маржею в 2%); порівняно з

представниками контрольної групи низький рівень в експериментальній групі виявлявся рідше на 15,38% за мотиваційним критерієм, на 11,94% – за когнітивними показниками, на 10,33% – у практичній реалізації інтегративного підходу в освітній процес. За допомогою критерію Пірсона підтверджено статистичну значущість цих відмінностей.

Розроблено та впроваджено тренінг для майбутніх учителів початкової школи на тему «Інтегровані уроки в початковій школі: інноваційні методи та форми», воркшоп на тему «Методика використання інтелект-карт на уроках «Я досліджую світ», що стали механізмом закріплення засвоєного теоретичного матеріалу з інтеграційних процесів у початковій освіті й удосконаленням практичних навичок майбутніх фахових молодших бакалаврів початкової освіти.

Імпонує те, що запропоновано авторську розробку освітньої компоненти «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі» і її включення в освітньо-професійну програму «Початкова освіта». Для методичного забезпечення розроблено навчальні посібників «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі («Я досліджую світ»)). Курс лекцій» і «Технологія інтегрованого навчання в початковій школі («Я досліджую світ»)), методичні рекомендації до проведення семінарських занять.

Загальні висновки дисертації корелюють зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів. Позитивної оцінки заслуговують додатки (30) до дисертації (обсягом 96 сторінок), які вдало доповнюють та ілюструють зміст положень роботи.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. Дисертація Сороколіти Ольги Володимирівни на тему «Педагогічні умови підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі» подану на здобуття ступеня доктора філософії відповідає спеціальність 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Робота Сороколіти О. В. на тему **«Педагогічні умови підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих**

курсів у початковій школі» є самостійним і завершеним науковим дослідженням на правах рукопису, яке виконано дисертанткою особисто за актуальною темою з використанням адекватних методів наукового пошуку. Дисертація характеризується єдністю змісту, містить нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати проведених здобувачкою досліджень, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок авторки в педагогічну науку.

Повнота викладу матеріалу дисертації у роботах, які опубліковані авторкою. Основні теоретико-практичні положення та результати дисертаційної розвідки висвітлено в 14 наукових працях, з яких 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в зарубіжному періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних Web of Science Core Collection, 7 тез у збірниках матеріалів українських і міжнародних конференцій (українські й закордонні видання). Видано 2 навчально-методичні посібники.

На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було одержано в результаті проведеного дослідження, повною мірою представлено у друкованих наукових працях.

Результати дослідження пройшли належну апробацію, його основні положення виносилися на обговорення на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних та *звітних* конференціях Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2022–2024).

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикацій та фальсифікації. Авторка використовує покликання на власні наукові публікації, дослідження інших науковців, словники, нормативні документи та інші джерела. Порушення академічної доброчесності у дисертації відсутні.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. У вступі дисертації авторка аналізує праці вчених, зокрема Г. Михайлишин, Н. Кічук, М. Ковальчук та інш., подає «Дослідження про

рівень готовності педагогічних працівників до реалізації Концепції Нової української школи», яке проводилося щорічно з 2018 р. ДНУ «Інститут освітньої аналітики». На нашу думку, деякі матеріали варто було б перенести у перший розділ.

2. На наш погляд, деякі позиції наукової новизни доцільно було б уточнити, яким чином *набули подальшого розвитку* засоби, форми та методи освітньої діяльності з метою формування готовності майбутніх вчителів до організації освітнього процесу в початковій школі на інтегративному підході.

3. У ході наукового пошуку здобувачка неодноразово зверталася до зарубіжних наукових джерел, частину з яких представлено у списку використаних джерел. Ураховуючи це, необхідно було б більше уваги приділити аналізу теорії і закордонного досвіду підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі.

4. Варто було б у додатках дисертації представити ширше матеріали тем з інтеграції змісту нормативних дисциплін фахової підготовки освітньо-професійної програми зі спеціальності 013 «Початкова освіта» «Теорія і методика мовно-літературної освітньої галузі», «Методика навчання математичної освітньої галузі», «Теорія та методика природничої освітньої галузі», «Технології навчання освітніх галузей в початковій школі», що дозволило наповнити теоретичну основу освітнього процесу знаннями про інтегративний підхід у початковій освіті.

Зазначені зауваження та побажання носять рекомендаційний характер та суттєво не впливають на якість виконання дисертаційного дослідження.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Загалом аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота Сороколіти Ольги Володимирівни на тему **«Педагогічні умови підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів до викладання інтегрованих курсів у початковій школі»** є завершеним і самостійним дослідженням, у якому отримані нові науково обґрунтовані результати.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її авторка – Сороколита Ольга Володимирівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Тетяна ПОТАПЧУК